

מלך המשיח, חלק ב'

אופיים של ימות המשיח

שיעור "מורשה" הראשון על המשיח התייחס למרכזיותה של האמונה בביאת המשיח, לזהותו, ולמשימות שעליו לבצע. שיעור שני זה יחקור את אופיין של התקופה שלפני בוא המשיח ושל תקופת ימות המשיח, מתי הן תתרחשנה, ומה בידינו לעשות על מנת לקרב את ביאת המשיח.

שיעור זה יתייחס לשאלות הבאות:

- ☞ מתי יבוא המשיח?
- ☞ האם יש מעשים שנוכל לעשות כדי לקרב את בואו של המשיח?
- ☞ כיצד ייראה העולם שטרם ביאת המשיח?
- ☞ האם אנו חווים כבר תקופה זו?
- ☞ כיצד ייראה העולם לאחר ביאת המשיח? במה הוא יהיה שונה מן העולם שאנו מכירים היום?

מבנה השיעור:

חלק ראשון:	מתי יבוא המשיח?
פרק א. בכל יום
פרק ב. אין לחשב את המועד המדויק
פרק ג. קבוע מראש או לא?
חלק שני:	מה נוכל לעשות כדי להביא את המשיח?
חלק שלישי:	התקופה שלפני ביאת המשיח
פרק א. מבשרים פוליטיים
פרק ב. חבלי משיח
פרק ג. האם אנו חיים בתקופה זו?
חלק רביעי:	ימות המשיח
פרק א. תקופה של שלום ושגשוג
פרק ב. ידיעת ה'
פרק ג. החלשות היצר הרע
פרק ד. גשר לעולם הבא

חלק ראשון: מתי יבוא המשיח?

בחלק זה נדון בזמן של ימות המשיח, בתנאים ההכרחיים לבואו, ובשאלה האם נוכל לחזות את בואו.

פרק א. בכל יום

1. תלמוד בבלי, עירובין מג:א,ב – המשיח יכול לבוא בכל יום פרט לשבתות וימים טובים.

[אם אדם נודר:] הריני נזיר ביום שבן דוד בא, מותר לשתות יין בשבתות ובימים טובים ואסור לשתות יין כל ימות החול ... דאמר קרא (מלאכי ג:כג) הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא (לפני בוא יום ה' הגדול והנורא) ... כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח (שמניחין צרכי שבת והולכין להקביל פניו – רש"י).

אליהו הנביא יבוא לבשר על ביאת המשיח יום לפני בואו. אין אפשרות כי יבוא המשיח בשבת או ביום טוב, כי כולם ינהרו לברך את אליהו ביום הקודם, וההכנות לשבת יופרעו. המסקנה היא כי המשיח עשוי לבוא בכל יום אחר.

2. חפץ חיים, "זכור למרים", פרק יח – המשיח עשוי להגיע בכל רגע, אם נהיה זכאים לכך.

גם כתיב (במלאכי ג') הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא. וכאשר נדייק היטב נראה דלא כתיב לשון אשלח שמשמע לעתיד, אלא כתיב שולח בחולם לשון הוה, וכונתו, יכול אני לשלוח אותו לכם בכל עת ובכל זמן רק אם תזכו לזה.

פרק ב. אין לחשב את המועד המדויק

אנו נדרשים לחכות לו "בכל יום שיבוא" (רמב"ם, שלושה עשר עיקרי אמונה), ולכן אין לחשב את היום המדויק שבו יבוא. בנוסף לכך, אם נחשב את בואו בצורה לא נכונה, אנו עלולים להתייאש מכך, כפי שמודגם במקור הבא.

1. תלמוד בבלי, סנהדרין צו:ב – עיסוק בחישוב מועד הגעתו של המשיח עלול להוביל לייאוש מביאתו.

א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, תיפח עצמן של מחשבי קיצין, שהיו אומרים כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא, אלא חכה לו, שנאמר אם יתמהמה חכה לו.

2. רמב"ם, הלכות מלכים יב:ב – אל לו לאדם להעמיד את פרטי ימות המשיח במוקד התפתחותו הרוחנית.

ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן; ולא ישימם עיקר - שאין מביאין לא לידי יראה, ולא לידי אהבה. וכן לא יחשב הקיצין... אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר, כמו שבארנו.

פרק ג. קבוע מראש או לא?

על אף שהמשיח עשוי לבוא בכל יום, עדין ניתן לשאול: האם נקבע מראש מועד בואו של המשיח או שמוטל עלינו להביא אותו? כפי שיובן מן המקורות להלן, שני הדברים נכונים!

1. הרב סעדיה גאון, "אמונות ודעות" ח:ב – המשיח עשוי לבוא בשתי דרכים.

אבל (ירחמך האל) הדבר אשר נאמין, שהוא שם לשעבודנו ב' זמנים, אחד מהם זמן התשובה, והב' זמן הקץ. ואי זה בהם שיקדים תתחייב בו הגאולה, ואם תשלם תשובתנו אין מביטין אל הקץ...

2. אור החיים, במדבר כד:ז – ביאת המשיח תהיה תלויה בגורם ביאתו: אם נזכה למשיח באמצעות מעשינו, אזי יגיע בואו באופן נסי; ואם לא, המשיח יבוא, אך באופן טבעי יותר.

אַרְאֵנוּ וְלֹא עֲתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב דְּרֶךְ פּוֹכֵב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל...

וכפל הענין, ושינוי הלשון, יתבאר על פי דבריהם ז"ל שאמרו (סנהדרין צח). שאם תהיה הגאולה באמצעות זכות ישראל יהיה הדבר מופלא במעלה, ויתגלה הגואל ישראל מן השמים במופת ואות, כאמור בספר הזוהר (ח"א קיט).

מה שאין כן כשתהיה הגאולה מצד הקץ ואין ישראל ראויים לה תהיה באופן אחר, ועליה נאמר (זכריה ט ט) שהגואל יבא עני ורוכב על חמור:

נקודות לסיכום החלק הראשון:

האמונה בביאת המשיח כוללת ציפייה כי הוא עשוי לבוא בכל רגע. על אף שאנו מצוויים לחכות לבואו בכל יום, הזהירו אותנו חכמים שלא נאפשר לציפייה זו להוביל אותנו לחישובים של מועד בואו המדויק, או להסחת דעתנו מן התכלית של התפתחות רוחנית.

על אף שאין אנו יודעים בדיוק מתי יבוא משיח, אנו יודעים כי בוא יבוא, בין אם אנו זכאים לכך ובין אם לאו. אף על פי כן, צורת הגעתו תהיה תלויה במניע שלו: אם נזכה לביאת המשיח, תהיה הופעתו באופן נסי; אם לא, הוא עדיין יבוא, אך באופן טבעי יותר.

חלק שני: מה נוכל לעשות כדי להביא את המשיח?

האנלוגיה הבאה שופכת אור על החסר שלנו ללא המשיח, ומסייעת לנו להעריך את החשיבות הכרוכה בהבאת המשיח באמצעות מעשינו:

הרב שמעון שוואב המשיל משל נפלא לגבי מצבנו ללא משיח, ולגבי חוסר מודעותנו למצב שבו אנו נמצאים. תאר לעצמך כי אתה נמצא בחתונה. הכול לבושים במיטב מחלצותיהם, התזמורת מנגנת, הצלמים מצלמים, והכיבוד כיד המלך. כולם נהנים. רק דבר אחד חסר: הכלה לא הופיעה. כל אחד מבין, כי תהיה הסביבה יפה ככל שתהיה, חתונה ללא כלה היא חסרת טעם. עולם ללא משיח הוא חתונה ללא כלה; אך בהבדל אחד: אפילו איננו מרגישים שהכלה איננה. (הרב יששכר פראנד: In Print, הוצאת ארטסקרול, עמ' 241-242)

כפי שראינו בסופו של החלק הראשון, יש שתי דרכים לביאת המשיח: או שנזכה בבואו, או שהוא יבוא בזמן המיועד לכך בעתיד בלי קשר לזכויותנו. כפי שנראה במקורות הבאים, בכוחם של מעשיו האישיים של האדם לסייע בקירוב הגעתו של המשיח ובכך להביא את העולם לתכליתו.

תשובה היא התהליך אשר באמצעותו משפר האדם את אופיו ואת מעשיו, וחוזר אל ה'. במקור הבא נראה את הדרך שבה עשויה התשובה להחיש את בואו של המשיח.

1. תלמוד בבלי, סנהדרין פה:א – המשיח יבוא בדור שכולו זכאי באמצעות חזרתו בתשובה, או בדור שכולו חייב.

ואמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב.

המקורות הבאים מסבירים את המעשים שטמון בהם כוח מיוחד להחיש את ביאת המשיח. במקור 8 להלן, מסביר הרב דסלר כיצד עשוי המשיח לבוא בדור אשר לא קיימת בו זכות זו.

2. שם – בפוטנציאל, יכול המשיח להגיע בכל יום. כל מה שנדרש הוא כי עם ישראל יציית לדבר ה' ויקימו.

[ר' יהושע] שאל [את אליהו הנביא], מתי יבוא המשיח? השיב לו, "לך שאל אותו." "היכן הוא יושב?" "בשערי רומא". "כיצד אכיר אותו?" "הוא יושב בין העניים החולים. כולם מסירים את כל תחבושותיהם בבת אחת ואחר כך חובשים אותן מחדש. המשיח פותח אחת ומחזיר אחת, ואומר 'שמא יהיה זה הרגע שבו אבוא, שלא אתעכב.'"

הלך [ר' יהושע למשיח] ואמר, "שלום עליך, רבי ומורי". אמר לו "שלום עליך, בן לוי." אמר לו "מתי יבוא מר?" השיב, "היום".

חזר [ר' יהושע] לאליהו הנביא, ששאל אותו, "מה אמר לך?" השיב [ר' יהושע], "שלום עליך בן לוי". אמר [אליהו הנביא], "הבטיח לך כי לך ולאביך יש מקום לעולם הבא [מאחר שברך אותך לשלום והזכיר אף את אביך – רש"י]". אמר [ר' יהושע], "אך שיקר לי כי אמר 'היום אני בא' והוא לא בא". אמר [אליהו הנביא] "כך אמר לך [כפי שנאמר בפסוק] 'היום אם בקולו תשמעו' [תהלים צה:ז]."

אמר ליה: אימת אתי משיח? - אמר ליה: זיל שייליה לדידיה. - והיכא יתיב? - אפיתחא דרומי. - ומאי סימניה? - יתיב ביני עניי סובלי חלאים, וכולן שרו ואסירי בחד זימנא, איהו שרי חד ואסיר חד. אמר: דילמא מבעינא, דלא איעכב.

אזל לגביה, אמר ליה: שלום עליך רבי ומורי! - אמר ליה שלום עליך בר ליואי. - אמר ליה: לאימת אתי מר? - אמר ליה: היום.

אתא לגבי אליהו. - אמר ליה: מאי אמר לך? - אמר ליה: שלום עליך בר ליואי. - אמר ליה: אבטחך לך ולאבונך לעלמא דאתי. - אמר ליה: שקורי קא שקר בי, דאמר לי היום אתינא, ולא אתא! - אמר ליה: הכי אמר לך היום אם בקולו תשמעו.

על בסיס המקור הקודם, כותב התלמוד שאם כל עם ישראל ישמור שתי שבתות כהלכתן, מיד יופיע המשיח ותבוא הגאולה השלמה (שבת קיח:ב).

יש זכויות מיוחדות שבכוחן לזרז את בואו של המשיח. כפי שמתואר בשלושת המקורות להלן, נחרב בית המקדש השני בגלל שנאת חינם. לכן, ניתן לבנות את בית המקדש תחת שלטונו של המשיח באמצעות "אהבת חינם": על ידי אהבה, חסד כלפי הזולת, וכן על ידי הימנעות מלשון הרע.

3. שפת אמת, ראש השנה תרמ"א – בכוחנו להביא את הגאולה על ידי אהבת ישראל.

כיון שע"י שנאת חנם נחרב. כ"ש שע"י אהבת ישראל יהי נבנה בעזה"י.

4. חתם סופר על הגדה של פסח, הא לחמא עניא – בידינו לקרב את הקץ.

שמא תאמר, מזה ה'רנחנו ביציאת מצרים ואנחנו בגולה – אלא שבגלות מצרים לא יכולנו לדלג על הקץ, ובגלות זה בידינו לקרב את הקץ על ידי צדקה ומעשים טובים, לפיכך "כל דכפין ייתי וייכול" [כל מי שרעב יבוא ויאכל], ונזכה לשנה הבאה בירושלים, שהרי בידינו הדבר.

5. חפץ חיים, "שמירת הלשון" חלק שני, פרק ז – המשיח יבוא כאשר נשמור על השלום בתוך קהילתנו באמצעות סילוק שנאת החנם ולשון הרע מתוכנו.

והנה כתבו הספרים בשם הזוהר הקדוש דבי כנישתא חדא [שאפילו בית כנסת אחד] אם היו שומרים מדת השלום כדבעי יכולים לזכות לביאת המשיח, אם כן ביאת המשיח תלויה בידנו. וידוע שבמדת השלום אין אנו יכולים לזכות בה רק אם נהיה זהירים מתחלה מעון שנאת חנם ולשון הרע וכל אחד שיתחזק לתקן החטא הזה יהיה לו חלק בבית הבנוי לעתיד, דבלתם היה הבית חרב לעולם ח"ו.

ניתן לחשוב כי הבאת המשיח היא מעבר לכוחותינו; אם דורות קודמים, שהיו קרובים יותר לרוחניות, לא עשו זאת, כיצד נוכל לעשות זאת אנחנו? אנו מביאים שתי תשובות לשאלה זו, הראשונה מתוך הרב דסלר המצטט את דברי הקבלה של האריז"ל והשניה מן החפץ חיים.

6. הרב אליהו דסלר, "מכתב מאלהו" כרך רביעי, עמ' 301-302 – כל מאמץ רוחני והישג רוחני מצדנו היום נחשב מיוחד בעיני ה'.

מה תועלת בגלות, הרי הדורות פוחתים והולכים, ואיך יבוא התיקון? אבל האמת היא שככל שהדורות מתקטנים והסביבה מתרחקת יותר מתורה, הקידוש השם שבכל נטיה קלה לתורה ולעבודת ה' מתרבה ומתגדל עד אין שיעור.

[עיי' בספר חסידים סי' תתקמ"ה ובברית עולם להחיד"א ז"ל שם, שמביא מה שהקשה ר"ח ויטל ז"ל לרבו האריז"ל שרואים שקדושת התנאים והאמוראים הוא דבר מבהיל ולא יוכל אדם בדורנו לעשות אחת מאלף, והשיב לו הרב ז"ל שעתה גברה מאד הסטרא אחרא והמעט שעושים עתה חשוב לפניו ית' כהרבה שעשו הראשונים. עכ"ל. והוא כנ"ל.]

7. חפץ חיים, "זכור למרים" פרק יח – כל אחד יכול לתרום לביאת המשיח באמצעות ניצול יכולותיו הייחודיות.

והיה אם שאול ישאלונו, במה נתקן, ובמה עלינו להיות נכונים לביאתו של משיח צדקנו. ואען ואומר, שאין הקב"ה רוצה ממנו גדולות ודברים שאי אפשר לנו להשיגם, אלא כל אחד ואחד לפי מה שהוא כפי יכולתו.

אם יכול ללמוד משנה, צריך לקבוע לו זמן בכל יום שבאותו זמן יתפנה מעסקיו וילמד שיעור משנה שלו, וכן אם יש לו לב להבין עין יעקוב מדרש וכהאי גוונא, ילמד מה שיש ביכולתו, וכל שכן אם הוא איש שיש לו ביכולת להבין גם בגמרא ובהלכה. מחוייב גם כן לקבוע לו זמן ללימוד הגמרא והלכה...

...על כן אחי ורעי, צריכים אנו להכין את עצמנו בכל מה שיש לביאת משיחנו, וכל אחד ואחד יתחזק לשוב בתשובה שלמה לפני ה' כדי שנזכה להתגלות כבוד ה' בעולם כרצונו במהרה בימינו אמן.

למדנו כי המשיח יבוא רק בדור שכולו זכאי או כולו חייב. אבל מדוע יהיה דור שכולו חייב ראוי לביאת המשיח? לכאורה, אפילו דור שיש בו מעט טוב ראוי יותר לביאתו.

8. הרב אליהו דסלר, "מכתב מאלהו" כרך ג', עמ' 222-223 – כאשר יש מעט טוב, יכולים אנשים להעמיד פנים כי קיימת מוסריות; אך כאשר ישנו רק רוע, מגיעים האנשים להכרה כי הם זקוקים לה'.

כי הלא לכאורה דבר קשה הוא מאוד; וכי איזה כח טמון בדור שכולו חייב שמחמתו קרוב הוא יותר לגילוי המשיח מאשר דור שטוב ורע מעורבים בו?

אך הענין הוא שכל זמן שיש תערוכות טוב ורע, משתמש האדם בטוב שבו לכסות על הרע, ומשלה את עצמו שהוא צדיק... וע"כ במצב כזה האדם רחוק מתשובה, ורחוק גם מההכנה לגאולה. רק בדור שכולו חייב שהאדם חמרי ומגושם ואין בו גם נדנדוד קל של רוחניות, דוקא במצב זה מעלה אחת יש בו – מעלת הפשיטות, שכבר אי אפשר לו לכסות על הרע שבו בערמומיות ואשליות, כי אין בו כל זכות שיוכל לרמות את עצמו בה שהנהו צדיק – דוקא אז קרוב הוא לתשובה, כי מרגיש הוא שאם לא ינאל ע"י ה' – אבוד הוא לגמרי ח"ו, כאמור "אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים". והכרה זו היא ההכנה לביאת המשיח.

נקודות לסיכום החלק השני:

- ☞ מועד הגעתם של ימות המשיח אינו מחוץ להישג דינו, אלא בידינו ממוש. כאשר עם ישראל ישפר יחד את מעשיו וישוב אל ה', יגיע המשיח.
- ☞ מאחר שהגעתו תלויה בזכות הקולקטיבית של עם ישראל, יכול כל אדם לקרב יום זה על ידי שיפור מעשיו, אופיו, חזרה אל ה', והשפעה על הזולת לנהוג כך.
- ☞ בית המקדש השני נחרב בגלל שנאת חנם, ולכן ניתן יהיה לבנות את בית המקדש השלישי, תחת שלטונו של המשיח, על ידי התייחסות אכפתית כלפי אחינו בני ישראל: הפגנת אהבה, עשיית חסד, בניית השלום והימנעות מלשון הרע.
- ☞ על אף שאין אנו ברמה רוחנית גבוהה כל כך כפי שהיו הדורות הקודמים, המאמצים שאנו משקיעים בצמיחה הם בעלי משקל רב יותר משום שהם נבחנים בתוך ההקשר של ירידה רוחנית עולמית. ה' מבקש מאתנו לעשות רק מה שבידינו.
- ☞ אם לעולם לא יהיו זכויות כלל, עדיין ייתכן כי המשיח יגיע, כאשר יבואו האנשים לידי הכרה כי אין תקווה מלבד הקב"ה.

חלק שלישי: התקופה שלפני ביאת המשיח

בלי קשר לאופייה של הגאולה הסופית, ידוע כי בתקופה הסמוכה לביאת המשיח, המכונה "עקבתא דמשיחא" (עקבות המשיח), תתגלנה תופעות ייחודיות ומובחנות. התפתחויות פוליטיות, כלכליות וסוציולוגיות מסוימות מציינות תקופה זו וגורמות לאדם לתהות: האם אנו חיים כבר היום בתקופה שלפני ביאת המשיח?

פרק א. מבשרים פוליטיים

1. תהלים קמז:ב, עם מצודות דוד – ירושלים תיבנה.

בִּוְנֵה יְרוּשָׁלַם ה' נְדַחֵי יִשְׂרָאֵל יִבְנֶם.

מצודת דוד: הוא הבונה לעתיד את ירושלים, ואת ישראל הנדחים בקצה הארץ יבנם אליה.

2. תלמוד בבלי, מגילה יז:ב, עם רש"י – ארץ ישראל תפרח.

ומה ראו לומר קיבוץ גלויות לאחר ברכת השנים – דכתיב ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא (יחזקאל לו:ח).

רש"י: אלמא: קיבוץ גלויות בעת ברכת השנים היא [=קיבוץ הגלויות יקרה בזמן שהארץ תהיה פורחת ומבורכת].

3. בראשית כה:יח-יט, עם בעל הטורים – עמי ערב ישלטו, אך בסופו של דבר ייפלו.

...על פני כל אחיו נפל: ואלה תולדות יצחק ...

על פני כל אחיו נפל – וסמוך ליה [וסמוך לו] ואלה תולדות יצחק, לומר כשיפול ישמעאל באחרית הימים אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק.

פרק ב. חבלי משיח

חכמי התלמוד צפו כי התקופה המובילה לימות המשיח תהיה קשה ותהווה זמן של ניסיונות עבור העולם בכלל ועבור ישראל בפרט. הם כינו תופעה זו "חבלי משיח" (כתובות קיא:א). לכן, חישו חלק מן החכמים מן החיים בתקופה זו. אף על פי כן, תקופה זו היא קרש קפיצה הכרחי לקראת ביאת המשיח.

1. הגאון מווילנא, "אבן שלמה" יא:ה – האינטנסיביות של התקופה שלפני ביאת המשיח היא הקדמה להופעתו של עידן חדש.

הגאולה מכונה בשם בקר כמ"ש "אתא בקר וגם לילה". וכן מכונה בשם לידה כמ"ש "כי חלה גם ילדה ציון כו". וכמו שקודם שמתחיל להאיר היום הוא מחשיך ביותר וכן ההרהר כשמתקרבת הלידה כואבת יותר מכל ימי הריונה בשיושבת על המשבר כן קודם הגאולה יכבד הגלות יותר מכל הגלות.

החושך או חבלי הלידה יתבטאו כירידה ברוחניות וברמה המוסרית.

2. תלמוד בבלי, סוטה מט:ב – החברה תידרדר בעידן שלפני בוא המשיח.

בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר ומלכות תהפך למינות ואין תוכחת, בית וועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן ישום, ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמות סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו, ועל מזה יש לנו להשען, על אבינו שבשמים:

3. תלמוד בבלי, סנהדרין צו:א – תלמידי החכמים יתמעטו בתקופה שלפני ימות המשיח.

אמר רבי יוחנן: דור שבן דוד בא בו, תלמידי חכמים מתמעטים והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה וצרות רבות וגזרות קשות מתחדשות עד שהראשונה פקודה שניה ממחרת לבא.

מטרתם של חבלי לידה היא לסלול – במובן הרוחני – את הדרך לביאת המשיח ולתקופה החדשה שתחל עם בואו.

4. הרב אליהו דסלר, "מכתב מאלהו" כרך ה', עמ' 207 – השגשוג של הגשמיות בעידן שלפני המשיח יוביל להתעוררות רוחנית שתזרז את בואו.

ידוע ברפואה שנותנים לאדם בריא זריקות לשם חיסון, היינו שזורקים לדם חמרים מעין מחלה מסויימת שיעוררו למלחמה את חלקי הדם הלוחמים נגד חידקי החולי ההוא. וכן ברוחניות, לפעמים יש הכרח לזרוק לתוכנו בחינה של גשמיות גסה ביותר, גם בשעתא דיצר הטוב שאין התקפה כעת מצד היצר, כדי שיתעורר להיות מוכן למלחמה לעת הצורך.

זה טעם שהשליכו אדם הראשון אל הגשמיות, וזה גם טעם לנסיונות עיקבא דמשיחא, כי התעוררות המלחמה להתגבר עליהם תביא לידי ביאת משיח.

5. שם – החשכה של התקופה שלפני המשיח תלמד אותנו עד כמה אנו באמת רוחניים.

עוד טעם, כי אי אפשר ללמוד דבר חיובי מבלי לראות ההיפך. ואפילו לעתיד לבוא כתוב "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע וכו'" (מלאכי ג:יח). ולעולם לא ילמד אדם רוחניות אלא א"כ יתברר לו עד כמה הוא עצמו מוגשם. ובשביל זה צריכים לעיקבא דמשיחא ולכל החושך אשר עמו.

על אף שהתקופה שלפני ביאת המשיח היא תקופה מכריעה של הכנה לקראת בואו, לא נחשבו האתגרים הרוחניים שיוצבו בפני האדם בתקופה זו דבר שיש לצפות לו.

6. תלמוד בבלי, סנהדרין פח:ב – היו חכמים שביקשו לא לראות בתבלי הלידה של המשיח.

אמר עולא: ייתי ולא איחמיניה.

וכן אמר [רבה]: ייתי ולא איחמיניה,

רב יוסף אמר: ייתי, ואזכי דאיטיב בטולא דכופיתא דחמריה.

אמר ליה אבבי [לרבה]: מאי טעמא? אילימא משום חבלו של משיח – והתניא, שאלו תלמידיו את רבי אלעזר: מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח? – יעסוק בתורה ובגמילות חסדים. ומר – הא תורה והא גמילות חסדים!

אמר [ליה]: שמא יגרום החטא.

אמר עולא: "יבוא [המשיח] ולא אראנו."

וכן אמר [רבה]: "יבוא ולא אראנו."

רב יוסף אמר: "יבוא, והלוואי ואזכה להיות ראוי לשבת בצל אוכפו של חמורו."

אמר לו אבבי [לרבה]: "מה הטעם [שאינך רוצה לראותו]? האם זה בגלל חבלי משיח? אך למדו: שאלו אותו תלמידיו של ר' אלעזר, מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח? – יעסוק בתורה ובגמילות חסדים. ואתה עושה את שניהם."

השיב [לו רבא], "אני חושש שיגרום החטא לאבד את זכויותיי."

פרק ג. האם אנו חיים בתקופה זו?

1. הרב אריה קפלן, The Real Mashiach, הוצאת NCSY, עמ' 83, 90-89 – בימינו נראה עוד יותר כי מתקיימים התנאים של העידן שלפני ביאת המשיח.

אם מתבוננים בעין בלתי משוחדת על העולם היום, רואים כי אנו חיים בתקופה שבה מתקיימות כמעט כל הנבואות של ישראל בקשר לתקופה שלפני ביאת המשיח... חכמת החכמים תסרח, וישתמשו בה בלתי מאמינים כדי לחזק את דעתם; הממשלות תהיינה חסרות אמונה, מקומות לימוד יהפכו למקומות בלתי מוסריים, ושומרי המצוות יסבלו מזלזול [ע"פ סוטה מט:ב, סנהדרין צז:א, דרך ארץ זוטא י]. היהדות תסבול מאוד בגלל תמורות אלו. יש מסורת כי היהודים יתפצלו למספר קבוצות, כל אחת תטען שהאמת עמה, ויהיה כמעט בלתי אפשרי להבחין בין יהדות אמתית לשקרית. זוהי משמעות הנבואה (ישעיהו נט:טו) "ותהי האמת נעדרת" [סנהדרין צז:א]. כמו כן נראה כי רבים יעזבו לחלוטין את היהדות... [רמב"ם, אגרת תימן א]. כמובן, יישארו מספר יהודים שיישארו נאמנים לדתם...

אחת מן המסורות החשובות ביותר בעניין ימות המשיח נוגעת לקיבוץ גלויות ולהתיישבות מחודשת בארץ ישראל. בתחילה תהיה מידה מסוימת של עצמאות פוליטית, ולפי חלק מן החכמים, ברשות האומות. יש מסורות רבות כי היהודים יחלו לחזור לארץ ישראל כהקדמה לביאת המשיח. כמו כן יש מסורת כי הארץ תעובד ותתן פרי באותה עת, על סמך נבואתו של יחזקאל (ראה לעיל חלק שלישי, פרק א, מקור 2).

נקודות לסיכום החלק השלישי:

- העידן שלפני ביאת המשיח ידוע בשמו "עקבתא דמשיחא" - "עקבות המשיח". באותה תקופה ירושלים תיבנה, ארץ ישראל תפרח, ועם ישראל ישוב אליה.
- אך המרקם הכללי של החברה יהיה רקוב והידע הדתי דליל - סימנים הנראים לעינינו. זמנים קשים אלו הם "חבלי משיח" אשר בסופו של דבר יפנו את מקומם לסדר עולמי חדש: ימות המשיח.

חלק רביעי: ימות המשיח

בניגוד לאי הסדר שישורר בתקופה שלפני ביאת המשיח, יהיו ימות המשיח תקופה של שלום והתפשטותה של ידיעת ה'. במהלך ימות המשיח תתרחש תחיית המתים פעמיים. פעם אחת בראשיתם של ימות המשיח, עבור הצדיקים, ופעם שנייה בסופם של ימות המשיח, עבור כל השאר. (בשיעור-מורשה "העולם הבא חלק ג': ה'אתה' החדש! תחיית המתים" תהיה התייחסות לנושא תחיית המתים ולתפקידה בעולם הבא.)

פרק א. תקופה של שלום ושגשוג

1. רמב"ם, פירוש המשנה, הקדמה לסנהדרין, פרק י' - בימות המשיח לא יהיה דיכוי פוליטי, ידיעת ה' תהיה נפוצה, וישלטו שלום ושלמות.

והתועלת הגדול אשר תהיה באותם הימים הוא שננוח משעבוד מלכיות שהוא מונע אותנו מעשיית המצוות כולם, ותרבה החכמה כמו שנאמר "כי מלאך הארץ דעה [את ה' פמים לים מכסים]", וישבתו המלחמות כמו שנאמר "[ו]תתן חרבותם לאתים וקנינותיהם למזמרות [לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה]", ויהיה נמצא בימים ההם שלימות רב ונוכח בו לחיי העולם הבא.

2. שם - המשיח, בעזרת נסים, יבטיח את שלום העולם, על ידי הסכמה או בכפיה.

אמנם ימות המשיח הוא זמן שתשוב המלכות לישראל ויחזרו לארץ ישראל, ויהי אותו המלך גדול מאד ובית מלכותו בציון יגדל שמו וזכרו יהיה מלא הגוים יותר מן המלך שלמה, וישלימו אתו כל האומות ויעבדוהו כל הארצות לצדקו הגדול ולנפלאות שיהא על ידו, וכל מי שיקום עליו יאבדהו השם יתעלה וימסור אותו בידו.

3. יחזקאל לז:כב - תחת הנהגתו של המשיח, יתאחד עם ישראל.

ועשיתי אתם לגוי אחד בארץ בקרי ישראל ומלך אחד יהיה לכלם...

פרק ב. ידיעת ה'

בוודאי שהשלום הוא דבר נעים בזכות עצמו, אך אין הוא מטרה לעצמה. מטרתו של השלום שישורר בימות המשיח היא לאפשר את הפצתה של האמונה וההכרה בה'.

1. רמב"ם, הלכות מלכים יב:ה – מטרתם של השלום והשגשוג היא מתן אפשרות להפיץ את ידיעת ה'.

ובאותו הזמן, לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות - שהטובה תהיה מושפעת הרבה, וכל המעדנים מצויין כעפר. ולא יהיה עסק כל העולם, אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים, ויודעים דברים הסתומים; וישירו דעת בוראם כפי כוח האדם, שנאמר "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיהו יא, ט).

2. ישעיהו ב:ב-ג – כל עמי העולם יעלו לבית המקדש בירושלים כדי לבקש את דבר ה'.

וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהוָה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂאָ מִגְבְּעוֹת וְנִהְרָוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם: וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָנוּ וְנַעֲלֶה אֵל הַר ה' אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכֶה בְּאַחֲרֵיתוֹ כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם:

3. ר' צדוק הכהן, "פרי צדיק", חוקת טז – תתרחב ידיעת התורה שבעל פה.

ועיקר התגלות תורה שבעל פה יהיה על ידי משיח, כמו שדרשו במדרש (קהלת רבה ב' א'), כל התורה שאת למד בעולם הזה, הבל הוא לפני תורה שבעולם הבא, והיינו ימות המשיח.

פרק ג. החלשות היצר הרע

1. דברים לו: עם רמב"ן – ה' יסיר את המכשולים לעבודתו והבחירה בטוב תהיה טבעית.

וּמֵל ה' אֱלֹקֶיךָ אֵת לְבָבְךָ וְאֵת לִבְבִּי זָרַעַךְ לְאַהֲבָה אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:

רמב"ן: כי מזמן הבריאה היתה רשות ביד האדם לעשות כרצונו צדיק או רשע, וכל זמן התורה כן, כדי שיהיה להם זכות בבחירתם בטוב ועונש ברצותם ברע. אבל לימות המשיח, תהיה הבחירה בטוב להם טבע, לא יתאוה להם הלב למה שאינו ראוי ולא יחפוץ בו כלל.

2. יחזקאל לו:בנו, עם רש"י – ה' יעניק לאדם "לב חדש".

וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֶן בְּקִרְבְּכֶם וְהִסַּרְתִּי אֵת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשֻׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר:
רש"י: לב חדש - יצר שנתחדש לטובה:

פרק ד. גשר לעולם הבא

על אף שבימות המשיח תהיה הבחירה החופשית מוגבלת, תציג בפנינו דעת ה' שתשרור באותם ימים הזדמנות עצומה לצמיחה רוחנית. כפי שאמרנו בחלק הראשון של השיעור הראשון על המשיח, התפתחות זו אינה סתירה של מטרת קיומנו, אלא הגשמתה במלואה.

בימות המשיח נזכה בקרבת ה', לא באמצעות צמיחה סובייקטיבית של התגברות על היצר הרע - יצר זה יהיה חלש כל כך - אלא באמצעות צמיחה אובייקטיבית של קבלת רוח ה' שהכל יחוו אותה. לכן, יהוו ימות המשיח גשר מן החיים בעולם הזה לחיי הנצח בעולם הבא.

1. הרב אריה קפלן, The Real Messiah, הוצאת NCSY, עמ' 96 – ימות המשיח הם המעבר לעולם הבא.

על אף שעדיין תהיה בחירה חופשית בימות המשיח, יעמדו לרשות האדם כל התמריצים לעשות טוב ולציית לדבר ה'. התחושה תהיה שכוח הרע הושמד כליל. ככל שיתקרב אדם לרמה נעלה זו, הוא גם יהיה זכאי להשגחה אלוקית אשר

אינה מוגבלת על ידי חוקי הטבע. דברים שהיום מהווים התגלות נסית, יהיו בתקופה זו דברים טבעיים. מציאות זו - יחד עם הכוחות החדשים של האדם להגיע לטוב ביותר הקיים בטבע הטהור - תביא את האדם לתכליתו הסופית, שהיא העולם הבא (עבודת הקודש ב:לח, נצח ישראל נ).

2. הרב חיים פרידלנדר, "שפתי חיים", פרקי אמונה ובחירה, כרך ב', עמ' 186 – ימות המשיח יהיו תקופה של צמיחה רוחנית שאין כדוגמתה באמצעות שלמות בעבודת ה'.

נמצא, איפוא, שתקופת "ימות המשיח" אמנם יהיה בו קיום תורה ומצוות, אלא שסוג הבחירה תהיה שונה, כהגדרת הרמב"ן "בחירה בטבע" הנובעת מתוך הכרה ברורה מהו רצון השי"ת, וע"י עבודת ה' שתעשה בצורה מושלמת ביותר באותה תקופה, מתוך השגה של ריבוי הדעת והחכמה ובמנוחת הנפש, מתוך עבודה זו נזכה לחיי עוה"ב, ואז יעלו עליה אחר עליה ע"י עבודת ה' שתעשה בצורה נעלית ביותר, עד שיזכו להגיע למדרגה העליונה שאדם הראשון היה מיועד להגיע אליה ולהביא את הבריאה לתיקון הגמור, שאז הבחירה תתבטל לגמרי עם ביטול היצה"ר, כמוש"כ הרמח"ל: "מציאותו מה שהיה יכול להיות אם לא היה חוטא, והוא המציאות שיהיה לעתיד לבוא".

שלושת שיעורי-מורשה על העולם הבא ותחיית המתים יעסקו בדרך שבה יגיע העולם לייעודו הסופי.

נקודות לסיכום החלק הרביעי:

- ✎ בניגוד לתקופה שלפני ביאת המשיח, יהיו ימות המשיח תקופה של שלום פוליטי והרמוניה חברתית תחת מנהיגותו של מלך המשיח, שתזכה להכרה בינלאומית.
- ✎ ידיעת ה' תהיה נחלת הכלל, כאשר האדם יהפוך אותה, סוף סוף, לעדיפות ראשונה של קיומו. שמירת מצוות ולימוד תורה יתבצעו בקלות משום שהאדם יקבל לב חדש, נטול עכבות לעבודת ה'.

סיכום השיעור:

מתי יבוא המשיח?

המשיח יכול לבוא בכל יום פרט לשבת ויום טוב. על אף שאנו נדרשים לצפות לבואו בכל רגע, אל לנו להסיח את דעתנו ממושימתנו לצמוח רוחנית על ידי ספקולציות לגבי מועד הגעתו.

האם יש דברים שנוכל לעשות כדי להחיש את ביאת המשיח?

מועד הגעתו של המשיח אינו מחוץ לשליטתנו, ואדרבה: בידינו לפעול רבות לבואו. מאחר שביאתו תלויה בזכויות הקולקטיביות של עם ישראל, בכוחו של כל יחיד לקרב יום זה על ידי שיפור מעשיו, מידותיו, חזרה בתשובה והשפעה על הזולת לפעול כך.

כיצד ייראה העולם שטרם ביאת המשיח?

בתקופה שלפני ביאת המשיח, המכונה "עקבות המשיח", ירושלים תיבנה, ארץ ישראל תפרח, ועם ישראל יחזור אליה. באותה עת, המרקם החברתי הכללי יירקב וידיעת הדת תהיה חלשה – סימפטומים הניכרים לעין היום.

איך ייראה העולם לאחר ביאת המשיח? במה יהיה שונה מן העולם שאנו מכירים?

בניגוד לתקופה שלפני ביאת המשיח, יהיו ימות המשיח עידן של שלום פוליטי והרמוניה חברתית תחת הנהגתו של המשיח שתהיה מקובלת על העולם כולו. ידיעת ה' תופץ ולאדם יהיה קל לשמור מצוות וללמוד תורה מאחר שיינתן לו לב חדש, שאין בו עיכובים לעבודת ה'.

השיעור נכתב ע"י הרב דוד סדלי

ונערך על ידי צוות תכניות הלימודים של מורשה.